

Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi

2021, 4(12): 1181-1192.

DOI:[10.26677/TR1010.2021.900](https://doi.org/10.26677/TR1010.2021.900)

ISSN: 2667-422X Dergi web sayfası: www.sobibder.org

KAVRAMSAL MAKALESİ

G7 Ülkelerinin Hukukun Üstünlüğü Performanslarının Analizi: Uta Yöntemi ile Bir Uygulama

Dr. Furkan Fahri ALTINTAŞ, İl Jandarma Komutanlığı, Mersin, e-posta: furkanfahrialtintas@yahoo.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0161-5862>

Öz

Ülkelerin hukukun üstünlüğü performanslarını artırmalarıyla ekonomik anlamda birçok fayda sağlayabileceklerdir. Buna göre, araştırmanın amacı 2020 yılı için G7 ülkelerinin Hukukun Üstünlüğü Endeksi (RLI) bileşenlerine ait değerler üzerinden söz konusu ülkelerin hukukun üstünlüğü performanslarını UTA yöntemi ile ölçmektir. Bulgulara göre, ülkelerin UTA yöntemi kapsamında hukukun üstünlüğü performans değerleri Japonya, Kanada, ABD, İngiltere, Almanya, Fransa ve İtalya olarak sıralanmıştır. Araştırmada ayrıca Fransa ve İtalya'nın hukukun üstünlüğü performans değerleri ortalama hukukun üstünlüğü performans değerinden düşük olduğu gözlenmiştir. Bu kapsamda Fransa ve İtalya'nın diğer G7 ülkeleri ile hukukun üstünlüğü konusunda uyum içinde olmaları için hukukun üstünlüğü performanslarını artırmaları gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hukukun Üstünlüğü, G7 ülkeleri, UTA.

Makale Gönderme Tarihi: 06.10.2021

Makale Kabul Tarihi: 04.12.2021

Önerilen Atıf:

Altıntaş, F. F. (2021). G7 Ülkelerinin Hukukun Üstünlüğü Performanslarının Analizi: Uta Yöntemi ile Bir Uygulama, *Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi*, 4(12): 1181-1192.

**Journal of Social, Humanities and
Administrative Sciences**

2021, 4(12): 1181-1192. DOI:[10.26677/TR1010.2021.900](https://doi.org/10.26677/TR1010.2021.900)

ISSN: 2667-422X Dergi web sayfası: www.sobibder.org

CONCEPTUAL PAPER

**Analysis of The Rule of Law Performances of The G7 Countries: An Application
with The Uta Method**

Dr. Furkan Fahri ALTINTAŞ, Provincial Gendarmerie Command, Mersin, e-mail:

furkanfahrialtintas@yahoo.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0161-5862>

Abstract

By increasing the rule of law performance of countries, they will be able to provide many economic benefits. Accordingly, the aim of the research is to measure the rule of law performance of the G7 countries over the values of the Rule of Law Index (RLI) components with the UTA method for 2020. According to the findings, the rule of law performance values of the countries within the scope of the UTA method are listed as Japan, Canada, USA, England, Germany, France and Italy. In the study, it was also observed that the rule of law performance values of France and Italy were lower than the average rule of law performance value. In this context, it has been concluded that France and Italy need to increase their rule of law performance in order to be in harmony with other G7 countries on the rule of law.

Keywords: Rule of Law, G7 countries, UTA.

Received: 06.10.2021

Accepted: 04.12.2021

Suggested Citation:

Altıntaş, F. F. (2021). Analysis of The Rule of Law Performances of The G7 Countries: An Application with The Uta Method, *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 4(12): 1181-1192.

GİRİŞ

Terminoloji açısından hukukun üstünlüğü kavramının tanımı konusunda evrensel bir görüş birliği bulunmamaktadır (Botero ve Ponce, 2011: 4). Buna karşın Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği (BMGS) hukukun üstünlüğü konusunda ana prensipleri tespit etmiştir. BMGS'nin 2004 yılı raporunda hukukun üstünlüğü kavramı, tüm bireylerin ve kamu kurumlarının ulaşılabilir olan, eşit olarak uygulanan ve uluslararası norm ve ilkeleriyle uyumlu kanunlar karşısında sorumluluğu olan yapı olarak belirtilmiştir. Bunun yanında hukukun üstünlüğü kavramı; kanun önünde eşitlik, kanun önünde hesap verebilirlik, kanun uygulamasında adil olma, güçler ayrılığı, katılımcılık, yasal kesinlik, keyfilikten kaçınma ve yasal şeffaflık ilkelerini içermektedir (Telli, 2014: 314-315).

Hukukun üstünlüğü kavramı dar ve geniş anlamda olmak üzere iki açıdan değerlendirilmektedir. Dar anlamda hukukun üstünlüğü, bireylerin ve kamu görevlilerinin hukuka eğilimlerini sağlamalarını ve hukuka bağlılıklarını belirtmektedir. Başka bir ifade ile dar anlamda hukukun üstünlüğü, idarenin yapmış olduğu her faaliyeti hukuk yoluyla sağlanmasını kapsamaktadır. Geniş anlamda hukukun üstünlüğü ise dar anlamda hukukun üstünlüğünü içermekte olup, temel hak ve özgürlüklerin, demokrasinin, hak ve adalet ölçütlerinin açık ve serbest istikrarlı bir iktisadi sistemin oluşumunu açıklamaktadır (Gözlügöl, 2013: 1431-1432).

Hukukun üstünlüğü, ülkelerin ekonomik ve sosyal alanda gelişimini sağlamakta bir işlevi bulunmaktadır. Çünkü hukukun üstünlüğü; yolsuzluğu azaltır, yoksullukla mücadele eder ve bireyleri adaletsizlikten korumaktadır (WJPO, 2020: 8). Bu bağlamda ülkeler her zaman kendilerinin hukukun üstünlüğü performanslarını takip etmektedir. Çünkü ülkeler hukukun üstünlüğü performansı konusunda kendilerinde farkındalık sağlayarak hukukun üstünlüğü konusunda eksikliklerini, yeterliliklerini ve üstünlüklerini tespit edebilmektedir. Buna göre ülkeler hukukun üstünlüğü performanslarının farkındalığıyla hukukun üstünlüğü konusunda eksiklerini gidermek, yeterliliklerini geliştirmek ve üstünlüklerinin sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla yöntemler, stratejiler ve politikalar geliştirebilmektedir. Bunun yanında ülkeler birbirlerinin hukukun üstünlüğü performanslarını da takip etmektedirler. Çünkü ülkeler hukukun üstünlüğü performanslarını artırmak için hukukun üstünlüğü konusunda performansı iyi olan ülkeler ile işbirlikleri ve ortaklıklar oluşturabilmektedir. Dolayısıyla ülkelerin hukukun üstünlüğü performanslarının ölçümü büyük önem arz etmekte olup, ülkeler her zaman kendilerinin hukukun üstünlüğü performanslarını ölçen metriklere ihtiyaç duymaktadır.

Literatür incelendiğinde, hukukun üstünlüğü boyutunun, ekonomik büyüme boyutunu pozitif yönde sağladığı gözlenmiştir (Barro, 1996; Boettke ve Subrick, 2003). Çünkü hukukun üstünlüğü, bireylerin kişisel olmayan değişim faydalarını elde etmelerini sağlamakta ve buna göre ülkeler açısından ileri ekonomik kalkınmayı kolaylaştırmaktadır (Boettke ve Subrick, 2003:112). Bu kapsamda dünyanın en büyük ekonomilerine sahip olan G7 ülkelerinin hukukun üstünlüğü performanslarının ölçülmesi büyük önem arz etmektedir. Çünkü G7 ülkeleri hukukun üstünlüğü uygulamalarıyla küresel ekonomiye ve ticarete yön verebilmektedir. Ayrıca G7 ülkelerinin hukukun üstünlüğü performansı diğer ülkelerin hukukun üstünlüğü politikalarını ve stratejilerini etkileyebilmektedir. Bu kapsamda araştırmada G7 ülkelerinin 2020 yılı için RLI bileşenlerine ait değerler üzerinden söz konusu ülkelerin hukukun üstünlüğü performansları UTA çok kriterli karar verme yöntemi (ÇKKV) ile ölçülmüştür. Buna göre araştırmanın literatür kısmında hukukun üstünlüğü ve UTA yöntemi ile ilgili olan çalışmalar açıklanmıştır. Araştırmanın yönteminde ise araştırmanın veri seti ve analizi belirtilmiştir. Son olarak sonuç kısmında bulgular kapsamında tespiti edilen nicel değerlere istinaden tartışma sağlanıp çıkarımlarda bulunulmuştur.

LİTERATÜR

Hukukun üstünlüğü kavramı hukuk devleti kavramı ile ilişkili olup, birbirlerinden farklı kavramlardır. Hukuk devleti serbest ve keyfi yönetimin yerine kurallara bağlı yönetimi sağlamayı ve buna göre bireylerin kamu otoritesi karşısında kendilerini güvende hissetmelerini ve geleceği öngörebilmelerini hedeflemektedir. Buna karşın hukukun üstünlüğü ise hem kanunların hem de bütün bir hukuk sisteminin keyfiliğe ve baskıya yer bırakmayacak bir özelliğe sahiptir (Erdoğan, 2020: 31). Söz konusu her iki kavram açısından farklılıklar devlet, toplum ve birey açısından daha da çok belirginleşmektedir (Göksu, 2007). Bu çerçevede hukuk devleti ile hukukun üstünlüğü kavramlarının birbirleri ile olan karşılaştırması Tablo 1’de açıklanmıştır.

Tablo 1. Hukuk Devleti ve Hukukun Üstünlüğü Kavramlarının Kıyaslaması

Boyutlar	Kıyaslama
Devlet	Hukuk devletinde devlet tek egemen güç değildir. Egemenlik belirli kurumlar arasında paylaştırılmıştır. Hukuk devletinde hukuk devletten tam olarak bağımsız değildir. Hukukun üstünlüğünde ise hukuk maddi ve manevi yönleriyle devletten bağımsızdır.
Toplum	Hukuk devletinde toplum üzerindeki devlet vesayeti işlevsel olarak devam etmektedir. Buna karşın hukukun üstünlüğünde toplum devletin vesayetinde olmadığından dolayı özgür, çoğulcu ve katılımcıdır.
Birey	Hukuk devletinde bireyler özgür ve girişimcidir. Hukuk üstünlüğünde ise bireyler özgür, girişimci ve katılımcıdır.

Kaynak: Göksu, 2007: 62-66’dan uyarlanmıştır.

Ülkelerin hukukun üstünlüğü performansını ölçen ölçek merkezi Washington’da bulunan Dünya Adalet Projesi Organizasyonu (World Justice Project Organization – WJPO) isimli bir kurum tarafından geliştirilen Hukukun Üstünlüğü Endeksi (Rule of Law Index- RLI)’dir. RLI’nın temel amacı, ülkelerin hukukun üstünlüğü performansı konusunda ülkelere farkındalık kazandırmak ve ülkelerin hukukun üstünlüğü konusunda performans gelişimlerini sağlamaları için rehberlik etmektir. Söz konusu endeks ile en son ve güncel olan 2020 yılı için 128 ülkenin hukukun üstünlüğü performansları ölçülmüştür. Endeks kapsamında sağlanan veriler dünya çapında 130.000’den fazla hane halkına, 4000 hukukçuya ve uzmanlara yapılan anketlerle elde edilmiştir. RLI toplamda 8 bileşen ve 8 bileşene bağlı 44 alt bileşenden oluşmaktadır. Bileşenler ve alt bileşenlerin 0 ile 0,99 değeri arasındadır. Alt bileşenlerin aritmetik ortalamalarıyla bileşenler, bileşenlerin aritmetik ortalamalarıyla ülkelerin RLI değerleri hesaplanabilmektedir (WJPO, 2020). Buna göre RLI bileşen ve alt bileşenler Tablo 2’de açıklanmıştır.

Literatür incelendiğinde, hukukun üstünlüğü ile ilgili olan pek çok araştırma bulunmaktadır. Bu kapsamda Bhagat ve Wittry (2000) 1984-2019 yıl aralığında 134 ülkenin hukukun üstünlüğü bileşenleri (polis ve mahkeme tarafından sağlanan hukuk ve düzen, özel mülkiyet haklarına saygı) ile GSYİH boyutu arasındaki ilişkiyi panel veri analizi ile incelemişlerdir. Araştırma sonucuna göre, hukukun üstünlüğü ile GSYİH boyutları arasında anlamlı, pozitif yönde ve güçlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Demirtaş ve Akçay (2006), 1995-2002 yıl aralığında gelişmiş ve gelişmekte olan 71 ülkenin kurumsal faktörlerini doğrudan yabancı yatırım üzerindeki kısmi yatay kesit veriler kullanarak incelemişlerdir. Araştırmada, kurumsal faktörlerin bir değişkeni olan hukukun üstünlüğü boyutunun doğrudan yabancı yatırım ile önemli ve pozitif yönlü ilişki olduğu tespit edilmiştir. Selznick ve Gül (2008), ABD’nde hukukun üstünlüğü boyutunu incelemişlerdir. Bu bağlamda araştırmada ABD’nde hukukun üstünlüğü boyutunun en belirgin koruyucusunun 1987 yılında özel bir toplantıda geliştirilen anayasa olduğunu vurgulamışlardır.

Tablo 2. RLI Bileşenleri ve Altbileşenleri

Bileşenler	Altbileşenler
Devlet Yetkileri Üzerindeki Kısıtlamalar	Devlet yetkilerinin yasama organı tarafından etkin bir şekilde sınırlandırılması
	Devlet yetkilerinin yargı tarafından etkin bir şekilde sınırlandırılması
	Devlet yetkilerinin, bağımsız denetim ve inceleme ile etkin bir şekilde sınırlandırılması
	Hükümet yetkilileri suistimal nedeniyle cezalandırılması
	Hükümet yetkileri hükümet dışı kontrollere tabi olması
	Yetki devri kanuna tabi olması
Yolsuzluğun Yokluğu	Yürütme organındaki devlet görevlileri, kamu görevini özel kazanç için kullanmaması
	Yargı organındaki devlet görevlileri, kamu görevini özel kazanç için kullanmaması
	Polis ve ordudaki hükümet yetkilileri, kamu görevini özel kazanç için kullanmaması.
	Yasama organındaki hükümet yetkilileri, kamu görevini özel kazanç için kullanmaması
Açık Devlet	Kamuya açık yasalar ve hükümet verilerinin mevcudluğu
	Bilgi edinme hakkı
	Kamuoyu katılımı
	Şikayet mekanizmaları
Temel Haklar	Eşit muamele ve ayrımcılık yapılmaması
	Kişinin yaşam hakkı ve güvenliği etkin bir şekilde garanti altına alınması
	Hukuki süreç ve sanığın hakları
	Düşünce ve ifade özgürlüğü etkin bir şekilde garanti edilmesi
	İnanç ve din özgürlüğü etkin bir şekilde garanti altına alınması
	Gizliliğe keyfi müdahalelere karşı özgürlük etkin bir şekilde garanti edilmesi
	Toplanma ve örgütlenme özgürlüğü etkin bir şekilde garanti edilmesi
	Temel işçi hakları etkin bir şekilde garanti edilmesi
Düzen ve Güvenlik	Suç etkin bir şekilde kontrol edilmesi.
	Sivil çatışma etkili bir şekilde sınırlı olması
	Bireylerin kişisel şikayetlerini gidermek için şiddete başvurmaması
Düzenleyici Uygulama	Devlet düzenlemeleri etkin bir şekilde uygulanması
	Devlet düzenlemeleri etkili bir şekilde uygulanması
	İdari işlemler makul olmayan bir gecikme olmaksızın yürütülmesi
	İdari işlemlerde yasal sürece tabi olması
	Devletin yasal süreç ve yeterli tazminat olmadan kamulaştırma yapmaması
Sivil Adalet	Bireylerin adalete ulaşılabilir olması
	Sivil adaletin ayrımcılık yapmaması
	Sivil adaletin yolsuzluk yapmaması
	Adaletin uygunsuz hükümet etkisinde olmaması
	Adaletin makul olmayan bir gecikmeye tabi olmaması
	Adaletin etkin bir şekilde uygulanması
	Alternatif uyuşmazlık çözüm mekanizmaları erişilebilir, tarafsız ve etkili olması
Ceza Adaleti	Suç soruşturmalarının etkin olması
	Ceza yargılama sisteminin zamanında ve etkili olarak işlemesi
	İslah sisteminin suç davranışını azaltmada etkili olması
	Ceza adalet sisteminin tarafsız olması
	Ceza adalet sistemi yolsuzluk sağlamaması
	Ceza adalet sistemi uygunsuz hükümet etkisinde olmaması
Hukuki süreç ve sanığın hakları	

Kaynak: WJPO, 2020: 11

Ayrıca söz konusu anayasanın sınırlı fakat etkili bir hükümet için Amerikan hukuk kültürünün esası olduğunu belirtmişlerdir. Pinzon-Rondon vd. (2014) 2009-2012 yıl aralığındaki 96 ülkenin bazı sağlık göstergeleri (bebek ölüm hızı, anne ölüm hızı, yaşam beklentisi, kordiyavdülük hastalık oranı, diyabet ölüm hızı) ile RLI değerleri üzerinden söz konusu sağlık göstergeleri ile RLI değerleri arasındaki ilişkiyi regresyon analizi ile incelemişlerdir. Araştırma sonucuna göre, tüm sağlık göstergelerinin RLI ile anlamlı ve pozitif yönde ilişkisi olduğu belirlenmiştir. Zaric ve Babic (2016), 2016 yılı için 7 ülkenin (Avusturya, Polonya, Hırvatistan, Sırbistan, Hollanda, İtalya, Yunanistan ve Bulgaristan) RLI, Beşeri Sermaye Endeksi (Social Capital Index - SCI) ve gayri safi yurt içi hasıla değerleri üzerinden hukukun üstünlüğü boyutunun beşeri sermaye ve gayri safi yurt içi hasıla (GSYİH) boyutları ile olan ilişkilerini Pearson korelasyon katsayısı ile incelemişlerdir. Araştırma sonucuna göre, her üç boyut arasında anlamlı ve pozitif yönde ilişkiler olduğu gözlenmiştir. Yaylalı (2018), hukukun üstünlüğü ve hukuk devleti boyutlarının mülkiyet ve davranış boyutlarına olan etkisini incelemiştir. Bu kapsamda araştırmada hukukun üstünlüğünün mülkiyet ve davranış boyutlarına olan etkisinde mekanik, hukuk devletinin ise içsel olduğunu ifade etmiştir. Şaşmaz (2019), 29 geçiş ekonomisinin hükümet etkinliği, hukukun üstünlüğü ve ekonomik refah boyutlarına ilişkin veriler ile söz konusu boyutlar arasındaki ilişkiyi Emirmahmutoğlu ve Köse (2011) nedensellik testi ile tespit etmiştir. Araştırmada, hükümet etkinliğinin hukukun üstünlüğü ve ekonomik refah arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kpognon (2020), 130 gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin devlet düzenlemeleri (Dünya bankası İş Yapma Endeksi – World Bank’s Doing Business Index) ve hukukun üstünlüğü (Fraser Enstitüsü Ekonomik Özgürlük Endeksi- Fraser Institute’s Index of Economic Freedom – FIEF) boyutlarının ekonomik özgürlük boyutu (Heritage Vakfı Ekonomik Özgürlük Endeksi - Heritage Foundation Economic Freedom Index – HFEFI) üzerindeki etkilerini gini katsayısı ile incelemişlerdir. Araştırmada, katı devlet düzenlemelere sahip olan ülkelerin daha yüksek gelir eşitsizliği yaşama eğiliminde oldukları ve hukukun üstünlüğü boyutunun gelir eşitsizliğini azaltmada önemli bir fonksiyon olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Ayrıca devlet düzenlemeleri ile oluşan eşitsizlik etkisinin hukukun üstünlüğü ile giderilebileceği sonucuna ulaşılmıştır. Kurtulmuş (2021), prosedürel demokrasi ve hukukun üstünlüğü kavramları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu kapsamda araştırmada prosedürel demokrasinin temel hedeflerinden olan dikey hesap verilebilirlik kapsamında oy verenlerin seçilmişlerden hesap sorabilmesinin oluşmasında hukukun üstünlüğünün önemli olduğunu işaret etmiştir. Ünlü ve Bozkurt (2021), 2020 yılı için RLI sıralamasında ilk ve son 5 ülkenin makroekonomik ve RLI bileşen değerleri ile makroekonomi boyutunun hukukun üstünlüğü boyutu ile olan ilişkisini incelemişlerdir. Araştırmada hukukun üstünlüğü performansı iyi olan ülkelerin ekonomik olarak güçlü oldukları bulgusuna ulaşılmıştır.

Literatürde ayrıca karar alternatiflerinin seçiminde, optimizasyonunda ve performanslarının analizinde UTA yönteminden faydalandığı gözlenmiştir. Buna göre UTA yöntemi ile ilgili olan bazı araştırmalar Tablo 3’de sunulmuştur.

Tablo 3. UTA Yöntemi Kapsamında Yapılan Çalışmalar

Yazarlar	Yöntem veya Yöntemler	Araştırma Konusu
Athawale vd., (2011)	UTA	Metaryal Seçimi
Kholghi (2001)	UTA	Atık su planlama yönetimi optimizasyonu
Siskos vd., (2014)	UTA	Küresel e-devlet değerlendirilmesi
Zopounidis ve Doumpos (1999)	UTA ve UTADIS	Firmaların mali performanslarının analizi
Hong-chen ve Zhao-xu (2014)	UTA	Hisse Performans Analizi
Demesouka vd., (2019)	UTA ve UTASTAR	Çöp sahası seçim problemi
Chhipi-Shrestha vd. (2018)	UTA	Su, enerji ve karbon bağlantısına dayalı olarak konut yoğunluğunun optimizasyonu
İşık ve Adalı (2016)	UTA	Danışman firma seçim problemi
Binici ve Aksakal (2020)	UTA	AR-GE proje seçim problemi
Karande ve Chakraborty (2011)	UTA	Endüstriyel robot seçim problemi

Literatürde hukukun üstünlüğü ile ilgili pek çok araştırmanın bulunması, hukukun üstünlüğü boyutunun ülkeler için önemi işaret etmektedir. Bunun dışında literatürde UTA yöntemi ile ilgili araştırmaların diğer ÇKKV yöntemlerine kıyasla kısıtlı olduğu tespit edilmiştir. Bu durum ise fayda fonksiyonlarının önemi kapsamında karar problemlerinde ve karar alternatiflerinin performanslarının hesaplanmasında daha çok UTA yönteminden faydalanılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

YÖNTEM

Araştırmanın Veri Seti ve Analiz Düzeyi

Araştırmada G7 ülkelerinin 2020 yılı için Hukukun Üstünlüğü Endeksi (RLI) bileşenlerine ait değerler üzerinden söz konusu ülkelerin hukukun üstünlüğü performansları UTA yöntemi ile belirlenmiştir. Araştırma kolaylık sağlama açısından veri setini oluşturan RLI bileşenlerinin kısaltmaları Tablo 4’de gösterilmiştir.

UTA yöntemi çok nitelikli fayda teorisi (MAUT)’ne dayanan bir ÇKKV yöntemidir. Bu yöntemde MAUT yöntemi kapsamında tercih çözümleme kuralı ile tüm kriterler üzerinde optimal fayda fonksiyonları açıklanmaktadır. UTA yöntemi ile karar problemlerin çözümünde karar vericilerin küresel tercihleri ile problemin bileşenleri iteratif yöntemler ile tek bir değer sistemine çevrilmektedir. Söz konusu bu işlem, fayda fonksiyonu veya toplamsal değer fonksiyonu ile sağlanmaktadır (Yazırdağ ve Altan, 2020: 247).

Tablo 4. RLI Bileşenleri ve Bileşenlerin Kısaltmaları

RLI Bileşenleri	Kısaltmalar
Devlet Yetkileri Üzerindeki Kısıtlamalar	RLI1
Yolsuzluğun Yokluğu	RLI2
Açık Devlet	RLI3
Temel Haklar	RLI4
Düzen ve Güvenlik	RLI5
Düzenleyici Uygulama	RLI6
Sivil Adalet	RLI7
Ceza Adaleti	RLI8

UTA Yöntemi

Toplamsal modelin açıklanmasında her biri f_j 'lerden oluşan q kriterli bir F kümesi tanımlanır. Karar alternatiflerin değeri $f_j(a_i)$ 'ler ile gösterilir ve bu değerler U_j ile gösterilen marjinal fayda değerleri ile ifade edilir. Marjinal fayda değerleri, toplamsal modelin sağlanması için ağırlıklı toplama çevrilir. Bu kapsamda toplamsal fayda eşitlik 1 ve eşitlik 2 ile gösterilmiştir (Yazırdağ ve Altan, 2020: 248-249).

$\forall a_i \in A: u$

$$(a_i) = u \left(f_1(a_i), \dots, f_q(a_i) \right) = \sum_{j=1}^q U_j(f_j(a_i)) = w_j \quad (1)$$

$U_j(f_j) \geq 0$ genel olarak azalmayan bir fonksiyon olur ve w_j f_j 'nin ağırlığını açıklamaktadır. UTA yönteminde karar vericinin A alternatif dizisini $F = \{f_1, f_2, \dots, f_n\}$ kriterleri altında değerlendirildiği ÇKKV problemi olarak ele alındığında problemlerde aşağıda belirtilen notasyonlar kullanılır (Roskowska, 2016'dan akt. Yazırdağ ve Altan, 2020: 249).

- $A = \{a_1, a_2, \dots, a_i, \dots, a_m\}$ sonlu alternatif dizisi
- R referans dizisi
- $F = \{f_1, f_2, \dots, f_i, \dots, f_n\}$ sonlu alternatif dizisi
- $f_q(a_i)$, a_i alternatifinin f_j kriteri altında değerlendirilmesi $i \in \{1, 2, \dots, n\}$
- X_j , kriter alanı f_j , $x = \prod_{i=1}^n X_i$ değerlendirme alanı.
- $[f_i^*, f_i^*]$ kriter değerlendirme aralığı $f_i^* < f_i^*$, $i \in \{1, 2, \dots, n\}$
- u_j azalmayan gerçek değer marjinal değer fonksiyonu $j \in \{1, 2, \dots, n\}$
- $U(x)$ global fayda fonksiyonu

UTA yönteminde ayrıca katma değer fonksiyonunun ağırlıklandırılmamış bir şekli kullanılır ve burada $x \in X$ 'dir. Bu durum eşitlik 2'de belirtilen formülle ifade edilebilir (Jacquet-Lagrange, 1982'den akt, Yazırdağ ve Altan, 2020: 249).

$$u(X) \sum_{j=1}^n u_j(f_j(x)) = \sum_{j=1}^n u_j(x) \quad (2)$$

$u_j(x)$ azalmayan reel marjinal değer fonksiyon için eşitlik 3 kullanılır.

$$u_j: F_j \rightarrow \mathbb{R} \quad \forall i = 1, 2, \dots, n \quad (3)$$

Normalizasyon kısıtları eşitlik 4, eşitlik 5 ve eşitlik 6'da gösterilmiştir.

$$\sum_{j=1}^n u_j(f_i^*) = 1 \quad (4)$$

$$u_j(f_i^*) = 0 \quad (5)$$

$$\forall i = 1, 2, \dots, n \quad (6)$$

Ayrıca kriterler için f_i 'nin değer aralığı $[f_i^*, f_i^*]$ şeklindedir. UTA yönteminde marjinal değer fonksiyonu u_j parçalı doğrusal olarak varsayılır. Bu durum, karar vericiye her kriter için bitiş noktasının tanımlanmasını gerektirmektedir. Her kriter için aralık $[f_i^*, f_i^*]$, $(\alpha_i - 1)$ eşit aralığına bölünür ve böylece bitiş noktalar f_i^j eşitlik 7'de belirtildiği gibi gösterilir.

$$f_i^j = f_i^* + \frac{(j-1)}{(\alpha_i-1)} (f_i^* - f_i^*) \quad \forall j = 1, 2, \dots, \alpha_i \quad (7)$$

Eğer fayda marjinal puanlarının bitiş noktaları biliniyorsa bir noktanın fayda puanı $f_i(x) \in [f_i^j, f_i^{j+1}]$ eşitlik 8 ve eşitlik 9'da gösterilen denklemler ile ölçülür.

$$u_i(f_i^j(x)) = u_i(f_i^j) + \frac{f_i(x) - f_i^j}{f_i^{j+1} - f_i^j} (u_i(f_i^{j+1}) - u_i(f_i^j)) \quad (8)$$

$$\forall j = 1, 2, \dots, \alpha_i \quad (9)$$

X dizisinde bulunan her alternatif, U fonksiyonunun temelleri çerçevesinde dikkate alınır ve $u(\alpha)$ fayda puanını hesaplar ve dolayısıyla karar alternatifleri en iyiden en kötüye doğru sıralanır. X kümesindeki karar alternatifleri arasındaki öncelik (P) ve ilgisizlik (1) ilişkisi eşitlik 10 ve eşitlik 11'de sunulmuştur.

$\forall a, b \in X$ a P_b u (a) > u(b), a, b'ye tercih edilir. (10)

$\forall a, b \in X$ a P_b u (a) = u(b), a ve b'nin ilişkisi bulunmamaktadır. (11)

(Yazırdağ ve Altan, 2020: 250-251).

BULGULAR

UTA yöntemi kapsamında ilk olarak karar matrisi oluşturulmuştur. Devamında karar matrisinin normalizasyonu sağlanmıştır. Buna göre oluşturulan karar matrisi ve karar matrisinin normalizasyonu Tablo 5'de gösterilmiştir.

Tablo 5. Karar Matrisi ve Normalize Karar Matrisi

Karar Matrisi								
Ülkeler	RLI1	RLI2	RLI3	RLI4	RLI5	RLI6	RLI7	RLI8
ABD	0,71	0,74	0,78	0,72	0,81	0,71	0,62	0,63
Almanya	0,85	0,82	0,79	0,85	0,89	0,85	0,85	0,79
Fransa	0,73	0,74	0,78	0,73	0,75	0,76	0,71	0,62
İngiltere	0,82	0,82	0,79	0,79	0,84	0,81	0,71	0,72
İtalya	0,71	0,63	0,63	0,73	0,75	0,61	0,56	0,64
Japonya	0,71	0,82	0,68	0,77	0,92	0,79	0,79	0,76
Kanada	0,84	0,83	0,81	0,82	0,91	0,81	0,70	0,74
Maksimum	0,85	0,83	0,81	0,85	0,92	0,85	0,85	0,79
Minimum	0,71	0,63	0,63	0,72	0,75	0,61	0,56	0,62
Fark	0,14	0,20	0,18	0,13	0,18	0,24	0,28	0,17
Normalize Karar Matrisi								
Ülkeler	RLI1	RLI2	RLI3	RLI4	RLI5	RLI6	RLI7	RLI8
ABD	0,04	0,52	0,83	0,00	0,37	0,43	0,22	0,07
Almanya	1,00	0,94	0,93	1,00	0,80	1,00	1,00	1,00
Fransa	0,13	0,53	0,85	0,10	0,02	0,64	0,50	0,00
İngiltere	0,80	0,94	0,91	0,56	0,51	0,83	0,52	0,63
İtalya	0,02	0,00	0,00	0,06	0,00	0,00	0,00	0,14
Japonya	0,00	0,92	0,30	0,37	1,00	0,73	0,82	0,82
Kanada	0,89	1,00	1,00	0,76	0,90	0,84	0,50	0,73

Sonraki adımda kriterlerin son noktası olan f_i^j değerleri ölçülmüştür. Yöntem kapsamında devamında her kriter için f_i^{j+1} değerleri hesaplanmıştır. Bu bağlamda tespit edilen f_i^j ve f_i^{j+1} değerleri Tablo 6'da açıklanmıştır.

Tablo 6. f_i^j ve f_i^{j+1} Değerleri

Kriterlerin Son Noktaları (f_i^j)								
Ülkeler	RLI1	RLI2	RLI3	RLI4	RLI5	RLI6	RLI7	RLI8
ABD	0,29	0,14	0,29	0,00	0,29	0,14	0,14	0,14
Almanya	0,86	0,57	0,71	0,86	0,57	0,86	0,86	0,86
Fransa	0,43	0,29	0,43	0,29	0,14	0,29	0,43	0,00
İngiltere	0,57	0,71	0,57	0,57	0,43	0,57	0,57	0,43
İtalya	0,14	0,00	0,00	0,14	0,00	0,00	0,00	0,29
Japonya	0,00	0,43	0,14	0,43	0,86	0,43	0,71	0,71
Kanada	0,71	0,86	0,86	0,71	0,71	0,71	0,29	0,57
f_i^{j+1} Değerleri								
Ülkeler	RLI1	RLI2	RLI3	RLI4	RLI5	RLI6	RLI7	RLI8
ABD	0,43	0,29	0,43	0,14	0,43	0,29	0,29	0,29
Almanya	1,00	0,43	0,86	1,00	0,71	1,00	1,00	1,00
Fransa	0,57	0,43	0,57	0,43	0,29	0,43	0,57	0,14
İngiltere	0,71	0,57	0,71	0,71	0,57	0,71	0,71	0,57
İtalya	0,29	0,14	0,14	0,29	0,14	0,14	0,14	0,43
Japonya	0,14	0,57	0,29	0,57	1,00	0,57	0,86	0,86
Kanada	0,86	1,00	1,00	0,86	0,86	0,86	0,43	0,71

UTA yönteminin devamında son olarak karar alternatiflerinin fayda değerleri belirlenir. Son olarak ülkelerin fayda değerlerinin toplamı hesaplanarak ülkelerin hukukun üstünlüğü performansı tespit edilir. Buna göre belirlenen karar alternatiflerinin fayda değerleri ve ülkelerin hukukun üstünlüğü performans değerleri Tablo 7’de gösterilmiştir.

Tablo 7. Ülkelerin Hukukun Üstünlüğü Performans Değerleri

Ülkeler	RLI1	RLI2	RLI3	RLI4	RLI5	RLI6	RLI7	RLI8	Toplam	Sıralama
ABD	-1,72	2,65	3,78	0,00	0,57	2,01	0,51	-0,52	7,28	3
Almanya	1,00	-2,59	1,51	1,00	1,59	1,00	1,00	1,00	5,50	5
Fransa	-2,12	1,72	2,92	-1,27	-0,86	2,48	0,52	0,00	3,38	6
İngiltere	1,61	-1,61	2,34	-0,10	0,57	1,80	-0,35	1,40	5,65	4
İtalya	-0,86	0,00	0,00	-0,55	0,00	0,00	0,00	-1,01	-2,42	7
Japonya	0,00	3,42	1,12	-0,38	1,00	2,13	0,71	0,74	8,74	1
Kanada	1,21	1,00	1,00	0,32	1,29	0,88	1,49	1,12	8,31	2
Ortalama									5,21	

Tablo 7’ye göre, ülkelerin hukukun üstünlüğü performans değerleri Japonya (8,74), Kanada (8,31), ABD (7,28), İngiltere (5,65), Almanya (5,50), Fransa ve İtalya (-2,42) olarak sıralanmıştır. Tablo 5 değerlendirildiğinde, İtalya’nın hukukun üstünlüğü performansının diğer ülkeler arasında belirgin farklılıkların olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca Tablo 7 incelendiğinde, ortalama hukukun üstünlüğü performans değerinin altında olan ülkelerin Fransa ve İtalya olduğu gözlenmiştir.

SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİ

Ülkelerin hukukun üstünlüğüne verdiği önem doğrultusunda ülkelerin ekonomik olarak büyüme ve büyüme sağlayabilmektedirler. Bu durum ise ülkelerin refah düzeylerinin, yaşam kalitelerinin, yaşam standartlarının ve insani ile sosyal gelişme düzeylerini pozitif yönlü olarak etkileyebilmektedir. Özellikle büyük ekonomilere sahip olan ülkeler, hukukun üstünlüğü boyutunu katma değer sağlama adına geliştirdikçe küresel ekonomiye olan katkılarını arttırabilecektir. Bu kapsamda araştırmada hukukun üstünlüğü ve ekonomik büyüme ilişkisi kapsamında 2020 yılı için dünyanın en büyük ekonomileri olan G7 grubu ülkelerin RLI bileşenlerine ait değerler üzerinden söz konusu ülkelerin hukukun üstünlüğü performansları UTA yöntemi ile ölçülmüştür.

Bulgulara göre, ülkelerin UTA yöntemi kapsamında hukukun üstünlüğü performans değerleri sıralaması Japonya, Kanada, ABD, İngiltere, Almanya, Fransa ve İtalya olarak tespit edilmiştir. Ayrıca İtalya’nın hukukun üstünlüğü performansının az olması açısından diğer ülkeler arasında belirgin farklılıkların olduğu belirlenmiştir. Bunun yanında, İtalya ve Fransa’nın hukukun üstünlük performans değerlerinin ortalama hukukun üstünlüğü performans değerinden az olduğu tespit edilmiştir.

Literatürde ülkelerin hukukun üstünlüğü performanslarının belirlenmesine yönelik herhangi bir ÇKKV yöntemi ile tespit eden bir araştırmaya rastlanılmamış olması açısından bu çalışmanın literatüre katkı sağladığı düşünülmüştür.

Öneriler kapsamında özellikle Fransa ve İtalya’nın üstünlüğü performanslarını arttırmalıdır. Çünkü Fransa ve İtalya’nın diğer ülkeler ile hukukun üstünlüğü konusunda uyum içinde olmaları ve buna göre hukukun üstünlüğü ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki çerçevesinde

küresel ekonomiye olan katkıları daha çok artabilecektir. Dolayısıyla bu durum dünya genelinde ekonomik iyileşmeye neden olabilecektir. Yöntem açısından ise ülkelerin hukukun üstünlüğü performanslarının ölçümü farklı ÇKKV yöntemleri ile hesaplanarak yöntemlere göre tespit edilen ülkelerin performans değerleri karşılaştırılabilir. Bunun dışında hukukun üstünlüğü boyutunun ekonomik büyüme, insani gelişme, sosyal gelişme boyutları arasındaki ilişkiler ölçülebilir. Son olarak ülkelerin hukukun üstünlüğü performanslarının ölçümünün daha gerçekçi olması için RLI bileşen sayısı artırılabilir ya da her ülkeye özgü bileşen oluşturulabilir.

KAYNAKÇA

- Athawale, V. M., Kumar, R., and Chakraborty, S. (2011). Decision Making for Material Selection using the UTA Method. *Int J Adv Manuf Technol*, (57), 11–22.
- Barro, R. (1996). *Determinants of Economic Growth: A Cross-Country Empirical Study*. Cambridge: National Bureau of Economic Research.
- Bhagat, S., and Wittry, M. (2020). Economic Growth, Income, Inequality, and the Rule of Law. *Harvard Business Law Review* (18), 1-25.
- Binici, E., ve Aksakal, E. (2020). Ar-Ge Proje Seçim Problemine Yeni Bir Yaklaşım ve Çözüm Önerisi: UTA Yöntemi. *Pamukkale Univ Muh Bilim Dergisi*, 26(1), 211-226.
- Boettke, P., and Subrick, J. (2003). *Rule of Law, Development, and Human Capabilities*. Chicago: University of Chicago.
- Botero, J., and Ponce, A. (2011). Measuring the Rule of Law. *The World Justice Project – Working Paper Series* (WPS No. 001), 1-36.
- Chhipi-Shrestha, G., Kaur, M., Hewage, K., and Sadiq, R. (2018). Optimizing Residential Density based on Water–Energy–Carbon Nexus. *Clean Technologies and Environmental Policy*, 20, 855–870.
- Demesouka, O. E., Anagnostopoulos, K. P., and Siskos, E. (2019). Spatial Multicriteria Decision Support for Robust Land-use Suitability: The Case of Landfill Site Selection in Northeastern Greece. *European Journal of Operational Research*, 272, 574–586.
- Demirtaş, G., ve Akçay, S. (2006). Kurumsal Faktörlerin Doğrudan Yabancı Yatırımlar Üzerinde Etkisi: Ampirik Bir Kanıt. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(2), 15-33.
- Erdoğan, M. (2020). *Hukukun Üstünlüğü El Kitabı*. Ankara: Özgürlük Araştırmaları.
- Göksu, H. T. (2007) Kanun Devletinden Hukukun Üstünlüğüne. *Sayıştay Dergisi*, (64), 59-68.
- Gözlügül, S. V. (2013). Uluslararası Hukuk Boyutuyla Hukukun Üstünlüğü. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 17, 1423-1453.
- Hong-chen, L., and Sun, Z.-X. (2014). A Study on Stock Ranking and Selection Strategy Based on UTA Method under the Condition of Inconsistence. *International Conference on Management Science & Engineering (21th)*, 1347-1353.
- Işık, A., and Adalı, E. (2016). UTA Method for the Consulting Firm Selection Problem. *Journal of Engineering Science and Technology Review*, 9(1), 56-60.
- Karande, P., and Chakraborty, S. (2011). Robot Selection using Weighted UTA Method. *5th International Conference on Advances in Mechanical Engineering* (s. 1-5). Gujarat: S.V. National Institute of Technology.

- Kholghi, M. (2001). Multi-Criterion Decision-Making Tools for Wastewater Planning Management. *J. Agric. Sci. Technol*, 3, 281-286.
- Kpognon, K. (2020). Entry Regulations, Rule of Law and Income Inequality: Evidence from 130 Countries. *Journal of Regional Analysis and Policy*, 49(1), 1-35.
- Kurtulmuş, F. (2021). Prosedürel Demokrasi ve Hukukun Üstünlüğü. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(2), 661-677.
- Pinzon-Rondon, A. M., Attaran, A., Botero, J. C., and Ruiz-Sternberg, A. M. (2015). Association of Rule of Law and Health Outcomes: An Ecological Study. *BMJ Open*, 5, 1-9.
- Selznick, P., ve Gül, C. (2008). Amerikan Toplumunu ve Hukukun Üstünlüğü. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 13, 725-737.
- Siskos, E., Askounis, D., and Psarras, J. (2014). Multicriteria Decision Support for Globale-government Evaluation. *Omega*, 46, 51-63.
- Şaşmaz, M. Ü. (2019). Geçiş Ekonomilerinde Hükümet Etkinliği, Hukukun Üstünlüğü ve Ekonomik Refah Arasındaki Nedensel İlişki. *Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 20, 2-14.
- Telli, K. (2014). Birleşmiş Milletler 2015 Sonrası Kalkınma Gündemi ve Hukukun Üstünlüğü İlişkisi. *Ankara Barosu Dergisi*, 4, 313-325.
- World Justice Project. (2020). *Rule of Law Index*. Washington: World Justice Project.
- Yazırdağ, M., ve Altan, Ş. (2020). Örnek Uygulamalarla Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri. M. Atan, ve Ş. Altan içinde, *Örnek Uygulamalarla Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri*. Ankara: Gazi Kitapevi.
- Zaric, S., and Babic, V. (2016). Influence of Human Capital and The Rule of Law on GDP European Countries' Comparison. *Eleventh International Scientific Conference Knowledge in Practice*. Bansko, Bulgaria: GRAFOPROM – Bitola, 507-512.
- Zopounidis, C., and Doumpos, M. (1999). A Multicriteria Decision Aid Methodology for Sorting Decision Problems: The Case of Financial Distress. *Computational Economics*, 14, 197-218.